

TƏDRİS PROSESİNDƏ ELEKTRON DƏRS VARIANTININ TƏTBİQİ

Şəfayət Rüstəmov
*Yevlax şəhəri 4 nömrəli tam orta
məktəbin müəllimi*

Açar sözlər: təhsil islahatı, diyarşünaslıq, coğrafiya dərsləri, diyarşünaslıq materialları, informasiya texnologiyaları.

Ключевые слова: реформа образования, краеведение, уроки географии, краеведческие материалы, информационные технологии.

Key words: education reform, country study, geography lessons, information technologies.

Azərbaycan təhsil sistemində islahatların aparılmasında başlıca məqsəd cəmiyyət və onun inkişafı üçün yeni insan formalaşdırmaqdır. Bu proses məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrindən və ümumtəhsil məktəblərindən başlayır. Müasir dövr elmi-texniki tərəqqi (ETT) dövrüdür. Sırr deyil ki, ETT-nin nailiyyətləri tətbiq edilmədən hərtərəfli insan yetişdirmək mümkün deyil. ETT özü intellektin məhsuludur. Ona görə də təhsil islahatlarının həyata keçirilməsində əsas tələblərdən biri təlimdə texniki vasitələrdən istifadəni genişləndirməkdir. Bu gün tədris prosesində ənənəvi əyani vasitələrdən istifadə nə qədər əhəmiyyətini saxlasa da, kompüter texnikasından istifadəyə ehtiyac bir o qədər artmışdır. Sanki zaman bizə diktə edir ki, ümumtəhsil məktəblərində bəsit dərslərə son qoyulmalı, yeni – müasir informasiya texnologiyalarına əsaslanan dərslər hazırlanmalıdır. Deməli, kompüter texnologiyalarından istifadə günümüzün zəruri tələbinə çevrilmişdir. Görkəmli pedaqoq K.D.Uşinskinin təbirincə desək, “uşağın təbiəti aydın bir surətdə əyanilik tələb edir”. Odur ki, əksər fənlərdə olduğu kimi coğrafiya fənnində də elektron dərslərin təşkili labüddür. Coğrafiya dərslərində dünya və onun ayrı-ayrı hissələrinin təbiəti və təsərrüfatına həsr

olunmuş hazır disklərdən istifadə olunur. Bununla yanaşı, hər bir müəllim yaşadığı ərazinin coğrafiyasına həsr olunmuş disklərdən də istifadə etməlidir. Belə disklər olmadıqından onların hazırlanma prosesi əsasən coğrafiya müəllimlərinin üzərinə düşür. Diyarşünaslıq materiallarının elektron variantının hazırlanmasında məqsəd coğrafiya dərslərində “məlumdan məçhula”, “yaxından uzağa” didaktik qayda üzrə əyaniliyi təmin etmək, doğma diyarın təbiəti və təsərrüfat qanunauyğunluqları haqqında təsəvvürlər aşılamaq, əsl elmi, həyatı və tədqiqat xarakterli müşahidələr əsasında gerçəkliyə nail olmaq, doğma diyar və dünya ölkələrinin coğrafiyası arasında müqayisəli əlaqəlilik yaratmaq, şagirdlərdə doğma yurda bağlılıq və vətənpərvərlik hissini möhkəmləndirmək və s. bu kimi məsələləri əhatə etməsidir. Bunu əsas götürərək, Yevlax rayonunun coğrafiyasından bəhs edən diyarşünaslıq materialı üzrə əlavə dərş vəsaiti işləyib hazırlamışıq. Məktəblilər arasında yeri gəldikcə bu vəsaitdən istifadə çox böyük effekt verir. Vəsaitin oxu materialı ilə yanaşı, elektron versiyası da hazırlanmışdır.

Diyarşünaslıq materiallarının elektron versiyası dərslərin keyfiyyətini yüksəldən amillərdəndir. Elektron variantın həyata

keçirilməsində ilk iş doğma diyarın təbiəti və təsərrüfatının öyrənilməsindən–yerli materialların toplanmasından başlayır. Doğma diyarın öyrənilməsi ilə bağlı mənbələr–müxtəlif kitablar, jurnallar, yerli qəzetlər, arxiv və muzey materialları, yerli icra hakimiyyəti orqanının müvafiq şöbələri, idarə və müəssisələrdən əldə olunmuş bəzi məlumat və faktlar, plan və xəritələr və s. olmaqla yanaşı, müəllimin özünün şəxsi elmi müşahidələri, elmi-tədqiqat işləri də ola bilər. Söz yox ki, informasiyanın əldə olunmasında texniki vasitələrin (fotoaparat və videokamera) rolu əvəzsizdir. Həmin vasitələrin köməkliliyi ilə çəkilən şəkillər və canlı görüntülər yazı materialları ilə birlikdə məntiqi və metodiki baxımdan ardıcıl olaraq yığılıb sistemləşdirilir və sonda bütöv halda təqdim olunur. Öyrənilən ərazinin təqdim olunması tipik plan üzrə–ardıcılıqla aparılmalıdır.

Diyarşünaslıq materialları kompyutərə daxil edilərkən yazı və görüntü materialları bir-birini elə tamamlamalıdır ki, vəhdət təşkil etsin. Diyarşünaslıq coğrafiyanın tərkib hissəsi sayılmaqla, eyni zamanda yerli elmi-kütləvi informasiya xarakteri daşıyır. Yəni şagirdlərin öz yaşadıkları ərazi üzrə görə bilmədiyi (və ya eşitmədiyi) coğrafi obyektlər ekrana gətirilir və bu da nəticə etibarilə şagird qəlbinə və ruhuna, ən əsası yaddaşına birbaşa təsir edir. Diyarşünaslıq – doğma yerin–məhəllin hərtərəfli öyrənilməsi ilə əlaqədar əldə olunmuş bütün məlumatlar, müşahidələr, tədqiqatlara əsasən yerli materialların toplanması və ümumiləşdirilməsi sahəsidir. Görkəmli rus coğrafiyaçısı, metodist A.S.Barkov yazmışdır: “Coğrafiyanın və məhəşünaslığın öyrənmə obyekti və metodları bir-birinə uyğun gəlir. Məhəşünaslığa “kiçik coğrafiya”, daha dürüst “kiçik vətəşünaslıq” kimi baxmaq olar və belə də baxılmalıdır”.

Müəllim istəsə diyarşünaslıq material-

larının tədrisini elektron dərs səviyyəsindən televariant səviyyəsinə yüksəldə bilər. Bu işdə o, təkcə pedaqoq kimi deyil, həmçinin jurnalist, ssenarist, rejissor, hətta operator kimi çıxış etməyi bacarmalıdır. Diyarşünaslıq materiallarının tədrisi gündəlik dərslik materiallarının tədrisindən fərqli olaraq, tam sərbəst yanaşılan bir sahədir. Burada üstün cəhət odur ki, dərslik müəlliflərində olduğu kimi, diyarşünaslığın tədrisində də müəllim müəllif qismində iştirak edir. Çünki onun yaşadığı ərazi ona daha çox doğma və əziz olduğu üçün bu işin birbaşa təşkilatçısı, tədqiqatçısı və yaradıcısı da məhz müəllimin özü olur. Ümumtəhsil məktəblərində diyarşünaslıq materiallarının hazırlanması və tədrisi şagirdlərdə mənimsəmə keyfiyyətini artırır. Beləliklə, kompyuterdə elektron informasiyanın yerləşdirilməsi iki əsas formada ola bilər: 1. Səsli-görüntülü informasiya. 2. Səssiz-görüntülü informasiya. Səsli informasiyada məlumatlar əvvəlcədən yazılmış mətn, şəkil və canlı görüntülər üzərində sinxron edilir. Səssiz informasiyada görüntülər (mətn, şəkil, sxem, cədvəl, diaqram və s.) sadəcə nümayiş etdirilir. Unutmaq olmaz ki, nümayişlər məntiqi və metodiki baxımdan sistemli və ardıcıl olmaqla coğrafi qanunauyğunluqlara cavab verməlidir.

Diyarşünaslıq materiallarının tədrisində elektron variantın tətbiq edilməsinin başlıca üstünlükləri aşağıdakılardır: Şagirdlərdə mənimsəmə və qavrayışı asanlaşdırır; Əyaniliyi təmin edir; Biliklərin yaddaşda daha yaxşı qalmasına şərait yaradır; Şagirdlər diyarşünaslıqla bağlı daha ətraflı bilik və məlumatlar əldə edir; Kompyuter variantı operativ texniki informasiya vasitəsi kimi şagirdləri özünə cəlb edir; Şagirdlərin doğma yurda olan sevgi və məhəbbət hissini artırır.

Diyarşünaslıq məktəbin həyatla əlaqəsini həyata keçirmək üçün çox qüdrətli vasitədir (K.F.Stroyev). Bəllidir ki, bu gün

məktəbdə təhsil alan şagird sabahın mütəxəssisidir. Odur ki, məktəbi qurtardıqdan sonra yerli istehsal və qeyri-istehsal sahələrində çalışmağa gedən məzun bu sahələrdə işləməzdən əvvəl onlarla tanış olmaq imkanına malik olur, digər tərəfdən bəzi peşə biliklərinin qazanılması və şagirdlərin real əməyə psixoloji cəhətdən hazırlanmasında çox böyük imkanlar yaradır. Ən əsası şagird öz diyarını nə qədər dərinlən öyrənsə, bir o qədər doğma yurda bağlılıq hissi inkişaf etmiş olar.

Beləliklə, diyarşünaslıq coğrafiyanın tədrisini həyata yaxınlaşdırmaq vəzifəsini qarşıya qoyur ki, bu da regionlarda sosial-iqtisadi inkişafın daha yaxşı həyata keçirilməsinin, yerlərdə təcrübəli ixtisaslı kadr hazırlığının əhəmiyyətini artırır. Kurikulum islahatı şagirdləri daha məntiqli və müstəqil düşünməyə alışdırır. Odur ki, digər fənlərdə olduğu kimi, məktəb coğrafiyasının daha maraqlı və düşündürücü olması zəruri məsələlərdəndir. Təlim metodikasında coğrafiyanın inkişafı üçün mövcud reallıqlardan biri kimi məhz diyar coğrafiyasının öyrənilməsi və işlənilib hazırlanması vacib amillərdən birinə çevrilmişdir. Bu gün məktəb coğrafiya dərslikləri nə qədər bəşəri olub, Yer kürəsini təşkil edən sferalardan, materiklərdən, dünya ölkələrindən geniş bəhs etsə də, xəlqiliyə, vətənpərvərliyə həmişə ehtiyac vardır.

Nəticə etibarı ilə dərsliklərdə bölgələrə dair geniş məlumat verilməsi də məqsədəuyğun sayıla bilər. Diyarşünaslıq ədəbiyyatlarının yaranmasına da ehtiyac duyulur. Bu məqsədlə coğrafiya-diyarşünaslıq mərkəzlərinin yaradılması da arzu olunur.

Rəyçi: dos. İ.İsmayilov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Bibik A. və b. "Orta məktəbdə coğrafiya təliminin metodikası". K.F.Stroyev "Coğrafiyanın məktəb kursunda məhəşünaslıq və məhəşünaslıq prinsipi". Bakı: Maarif, 1973, 423 səh.
2. Eminli K. Biliklərin möhkəmləndirilməsində təlimi texniki vasitələrinin rolu. Bakı, 1997, 220 səh.
3. Əliyazadə R. İKT əsaslı innovativ tədris yanaşmaları // Kurikulum. 2011, № 1, səh. 69-73.

Ш.Рустамова

Применение варианта электронного учебника в учебном процессе

Резюме

В статье речь идет об организации электронного учебного пособия по использованию краеведческих материалов на уроках географии. В рассматриваемой работе автор отмечает важность применения электронного учебного варианта с целью претворения в жизнь образовательной политики и повышения качества образования.

Sh.Rustamova

Applying electron lesson variants in teaching

Summary

This article deals with the application of electron-lesson variants in teaching country study. It is noted that applying electron-lesson variants is useful in realization of education policy and enhancing the quality of education.